

կուժեամբ մը կը գործածուին: Ոմանք ալ գրա-
բարին ծանօթ ձեւով եւ նշանակութեամբ կը
ներկայանան, սակայն արմատն են այնպիսի բա-
ռերու որք գրաբարին մէջ ածանցեալ կամ
բարդ վիճակի մէջ միայն կը գտնուին: Ահա ա-
սիկ օրինակները:

ԿԻՊ, որ «կպիւմ» բային արմատն է եւ
«կապ» արմատին մէկ ընկեր ձեւը: Երբ աչքին
վերի եւ վարի կոպերը ի ծնէ կից ըլլան
աչքին գուրսի ծայրին վրայ, աչքը «կիպ» է
կ'ըսեն:

ՑՈՒՐ, գրաբարի «ցիր» արմատին ուրիշ
մէկ ձեւը: «Կուտ կուտ ու ցուր ցուր անել»
կ'ըսուի:

ԼՈՒՐ, իրրեւ վը արմատին ուրիշ մէկ
ձեւը, երեւան կու գայ «լուրել» բային մէջ,
որ կը նշանակէ լրացնել, բոլորել: «Երեսը լու-
րիւր է» կ'ըսեն երբ մորթային բորբոքում մը
բոլոր երեսը կը վարակէ: Ուրիշն ինչպէս կայ
կիւր եւ չուր, զիւ եւ ճուլ, զիւ եւ ճուլ, կիւր եւ
կուց, նոյնպէս եւ լուր եւ վը, ցուր եւ ցիւր:

ԱՔԻ կամ «ֆ» արմատը կը գործածուի
միակ բացատրութեան մը մէջ — «ագինը
տակն առնել» (ագինն տակը կ'առնիմ քեզ):
Գրաբար «-ացի» ածանցեալին արմատն է որ
Հոս երեւան կու գայ: Ինչպէս ակն, ոտն, թէկն,
որգն, ունկն, ուլն, աունգն, շուրթն, արմուկն,
մատն, ձեռն ունին և թարմատարը, նոյնպէս եւ
ագն կամ աքն է եղած բառը, որուն նուն ին-
կած է «ագացի» ածանցեալին մէջ:

ԹԷՆ, խոնաութիւն (ջուր), «ամպէն թէն
կ'առնէ» կ'ըսեն: «Թանամ» բային արմատն է,
միւս «թան» արմատէն պատշաճօրէն զանազա-
նուած է յորի փոխութիւնը յէ: Երրորդ ձեւ մըն
ալ դասական հայերէնին ծանօթ «թանն է»
«թէն» իրրեւ ածական եւս կը գործածուի,
սակայն դարձեալ «թէն» ը նուազ ջուր կը պա-
րունակէ քան «թաց»ը:

ՓԱՆ. Գրաբարը «փախիւմ» բային պարզ
«փախ» արմատը չէ աւանդած մեզի, Ակնայ
գաւառականը կ'ըսէ «փախ դնել ետեւէն»,
«Հայտնի զոր» նշանակութեամբ: «Ո՛վ է
ետեւէտ փախ դնողը» (Ինչու այդքան արագ կը
քալես): Ունի նաեւ աղուոր բարդ մը — գիւ-
շերփախ — որ կը նշանակէ գիշերային (խու-
ճապեալ) փախուստ: «Ի՛նչ է էճէլէնիտ, գիւ-
շերփախ է», կ'ըսուի:

ԾԵՆՊ արմատն ալ, «ծեծ ուտել», «ծեծ
(պատերազմ) անել» եւ նման բացատրու-

թեանց մէջ կը գործածուի, մինչ դասական
հայերէնը զայն առանձին արմատ ձեւին մէջ չի
աւանդեր, այլ «բերած են» եւ այն բարդու-
թեանց մէջ միայն ցոյց կու տայ անոր գոյու-
թիւնը:

ՔԵՐ, «բերեմ» բային արմատը առանձին
գործածութիւն ունի «բերի երկաթ», բացա-
տրութեան մէջ. կայ նաեւ բարդ մը «տաշ-
տաքեր»:

ԱՃ, աճեմ բային արմատը, դասական
հայերէնին մէջ չենք գտներ. այս գաւառականը
ունի զայն՝ նախ իբրեւ ծառի նորարձակ ճիւղ.
«աճ է նետեր», Ներկորդ, նաեւ իբրեւ յոյժ
տարապայման աճում ստացող բուսական մա-
կաւոյծ մը որ Հոց փողքակներուն մէջ կրնայ
այնքան աճել մինչեւ խափանել. այս առումը
է որ կ'ըսեն շատակեր եւ անյագ մարդուն՝ «աճ
ես կ'ըսեն»:

ԲՈՒՆ կամ բուղն, «բղնեմ» արմատը,
առանձին կը գործածուի «բուն սիրտ», բացա-
տրութեան մէջ, եւ կը նշանակէ գիւրբարուիւ,
գիւրպագայ սիրտ, ոչ քար եւ չոր սիրտ:

ԽԻՊ, որ է ամօթ, պատկառանք, «խպիւմ»
(ամնամ) բային արմատը, Երբեմն կ'ըսուի
«խիպ ու ամօթ չունին», Այս արմատը բնիկ
հայ է իբրեւ Խի-ուած, գոց, ծածկուած
(Համեստ):

ՃՈՒԿ, դարձ, ուղղութեան յանկարծա-
կան փոփոխում: Կայ նաեւ «ճուկ տալ», ասա-
ցուածք:

ՆՈՒԱՆ, քնոյ նշոյն է, թեթեւ եւ կար-
ձատեւ քուն մը, «աչքս նուաղ ըմտաւ»:

ՔՐՔՐ, «բրբրեմ», ի արմատը, որ կ'ե-
րեւնայ «բրբրն առեր է», բացատրութեան մէջ,
խօսելով խմորին վրայ, եւ կը նշանակէ թէ զան-
գուածը ճիշդ բաւական ազդուած է խմորէն եւ
կրնայ մանր հացերու ձեւով տարածուիլ եւ
եփուիլ:

ՀԱՐ, «հարբուի», կը նշանակէ. «հար եմ
եղեր» կ'ըսուի: Ասիկա «հարկանեմ» բային ար-
մատը չէ. այլ ընկերն է «սոր,ամ», «թոր,ամ»
արմատներուն, եւ կը նշանակէ վազել, հոսիլ:
«Հար ուտաւ (իբրեւ առատահոսութիւն) եւ
«հար» (իբրեւ վազում), եւ «հար» (իբրեւ
հոսող, առատ), կը թուին նոյն արմատէն ծա-
ածակ լինել (Բացորուպանեան, Հ. Ա. 4—5,
1908): Այս արմատը իր կարճութեամբը ըն-
տիր է, զի կրնայ բարդութեանց հիմ ըլլալ:

ինչպէս եղած ալ է, «փորձար», բառին որ է աղետաց հարաբերել:

ԱՌԻՔ, առնուածքը, ապրանքի մը առնուած գինը. «առքը քանի՞ է», «Ծախք» (վաճառում) բառին հակադիրն է կազմով:

ԱՌՈՒԲ, որսուած, պրկուած վիճակ կամ իր. «ձիվերուս որսորդը քակեցաւ», խօսքը կը նշանակէ թէ որսուեց շատ քաղելէն ուժասպառ են եւ այլեւս անզօր են անձը վեր բռնելու:

ԱՍՅ (ԱՔՔ), եւ «որբք», արմատները, +ի յաւելումով, կը յիշեցնեն ամբողջ հոյժ մը նմանորինակ կազմով բառերու, ինչպէս լայն (լայնութիւն), ելլայն (երկայնութիւն). եւ այն օրինակները որ արդէն տեսած ենք — հուրք, կերք, կապք, հալք, եռք, հեւք, եւ այլն (էլ...), որք ցոյց կու տան թէ այս գաւառականները կը սիրէ արմատ բառեր գործածել՝ ըլլայ բոլորովին նախնական վիճակին մէջ, ըլլայ + մասնիկին յաւելումով: Աճ (երկիւղ), էկտ (գիւտ) եւ ոգ (օգն) արմատներն, գրաբարին ընտանի, նոյն պէս ընտանի են այս գաւառականին: Կըսեն «գառին ահէն», «Աստուծու ահէն», «կուտը կուտին օգ է», այս ինչ պտուղը հիւսմ «գիւտ է», (կը գտնուի, եղանակն է):

ԱՍՅ գաւառականին մէջ պահպանուած արմատ բառ մըն ալ ԱՂՈՒԹ է, որ է գունդ կամ գնտակ: կը թուի globus լատիներէն արմատին հայաձեւը: Արեցիք կըսեն հակութիւն կոտրը (դեղնուցը), աչքին կոտրը, Ծայռնապէն լեզուին բնիկ բառերէն մին է, եւ ոչ փոխառեալ:

ՅՑ. Կան ուրիշ բառեր ալ, անանցեալ կամ բարդ, որոնք ձեւով նման են երբեմն գրաբարին, պարզ ենթաձեւ մը կազմելով ծանօթ տիպի մը, եւ երբեմն ալ նոր են թէ՛ ձեւով եւ թէ՛ իմաստի երանգով: Տեսնենք նախ քան թէ:

ԽՈՒՐՈՒՐԻՒՄ = գրաբարին «խարուրիւ»-ը, եւ կը նշանակէ տիրամած ըլլալ¹: Խաւար եւ ախուր բառերուն հետ ստուգաբանական կապակցութիւն ունի:

ՔՆԿԻՐԻ = ցաւի կամ տրտմութեան պատճառաւ անքուն ձնացած անձին թեթեւ կերպով ի քուն մտնելը:

ԽՈՒՍԼ = գրաբարին «մախաւ»-ին նման է, տհաճութիւն, վիշտ եւ նախանձ խառն են, բայց խուլ կերպով կ'արտայայտուին:

¹ Հանդերձ սոց. զգեստը եւ աղետեղաւ Խորոտէ կրքի, զգաւ որ երեւէր, խօսքին մէջ, «խարուրեալ»-ը պէտք է ուղղորդուի «խարուրեալ» եւ նշանակութիւնը ոչ «աղտաւ» ալ, «ախուր» ցոյց արուի:

ԽՈՒՐԵԼ = «աչքերը խորբել» բարկութեամբ՝ վախցնելու համար, կամ հիւսնգութեան ատեն՝ անգիտացօրէն աչքին կոտրը չափէն աւելի վեր, վար կամ մէկ կողմ դարձնել:

ՇԼԵՐԻՒԼ = երեսն ետին «շլորեցաւ», կը նշանակէ «որորեցաւ» դարձաւ: «Շլորուի» կը նշանակէ դառնալով գետին իյնալ դիտապատ, ուժգին հարուածի մը ազդեցութեամբ:

ԱՍՅ երկու բառերը, խորբել եւ շլորել, «որը» արմատէն են, ինչպէս բորբել, մորբել, հորբել, գլորել, եւ այլն:

ԽՈՒՂԱՑԻՒՄ = «խոյլ» արմատէն. անսովոր դիրքերու մէջ ձնալով մարմնը անգամոց ցաւի եւ թմրութեան խառն զգայութիւնը ունենալն է. ինչպէս երբ գլխուն տակի բարձր չափազանց բարձր կամ չափազանց ցած ըլլայ, վիզը կը խուլատի: Շատ խաղալէն, հեծնելէն, քալելէն եւս յառաջ կու գայ այս վիճակը որ յոգնութեան կամ չարախոնջութեան արդիւնք է, տեսակ մը ինքնաթուաւորում:

ԹՆԹԵԼ = պղտիկ հարուած մը տալով դպչել. «թնթես նէ կ'իյնայ», կ'ըսեն, ցոյց տալու համար թէ անձը որքան սկար է կամ ի՞նչ որքան անհաստատ դիրք ունի: Ասիկա «թնթ» արմատ մը կ'ենթադրէ, եւ տարբեր է «թունդ», արմատէն ելած «թնդամ», «թնդեցուցանեմ»-էն, որոնք յաւէտ ձայնի կ'ափնարկեն, թեպէտ երկու արմատն ալ — թնթ կամ թնդ — են թունդ բնածայանական ծագում ունին: Վանի գաւառականը ունի «թնթոց», որ է խառնիչ փայտ մը:

ԳՆՏԵԼ = «գունդ» արմատէն, որ անշուշտ նոյն է գրաբարին «գունդ»-ին հետ: Ուսուցիչ մը կամ բարձրացած մասի մը երեւան գալիս կը նշանակէ: Մէկուն գլխուն քար ալ կը զարնեն, տեղը կը «գնտէ»: «Գունտ», արմատը կը գործածեն իբրեւ ան. եւ գոյ, գնտածեւ կամ կըր նշանակութեամբ: «Տափակ»-ին հակադիրն է:

ԿՈՒԼ = «կուռ» արմատէն, եւ կը նշանակէ պարունակելի քանէն այնքան լեցնել եւ խօթել պարունակիչին մէջ, որ ուսուցիչի վիճակ մը յառաջ գայ: «Խոսկուռ» բառը այդ իմաստով բարդուած է: Երբ աղայ մը արագ արագ կ'ուտէ, «կու կուէ», կ'ըսեն: Այս իմաստով Պոյսեցուց գործածած «թնել» բառը աճ. «թեգ»-մադն է:

ՊԵՏ ԱՆԵԼ = պէտքը հոգալ, խնամ տանել, գարմանել:

ԹՔԵԾԵԾ ԱՆԵԼ = մէկուն երեսը շատ լճնել ի նախատինս:

ԹԵՐ ԵԼԼԵԼ = կողմնակցիլ: “Ան ալ քեզի թեր կ'ելլէ,”

ՀՈՒՆ ԵԼԼԵԼ = գլուխ ելլել: “Ո՞վ անոր հետ հուն տ'ելլէ,”

ՏՈՒ ԵԼԼԵԼ = եռալ, եռալու աստիճանին հասնիլ: “Ջուրն եռ ելաւ,”

ԴՈՂ ԵԼԼԵԼ = գողալ, վախնալ յանկարծ:

ԹՈՒՆՏ ԵԼԼԵԼ = իրար անցնիլ:

ԼԵԶՈՒ ԵԼԼԵԼ = խօսիլ սկսիլ: “Թուսիկը նոր լեզու կ'ելլէ:

ԱՐ ԵԼԼԵԼ = հաւուն անել սկսիլ: “Ելլել բայով շինուածներուն ոմանց նմանը կը կազմուի “հանել,” բայով, առաջիններն չէ՛զըք են, ասոնք ներգործական կամ անցողական. — Եռ հանել, գող հանել, թունտ հանել, եւ այլն:

ԿԱՅԱՆՔ ՏԱԼ = Որոշման մը գալ, եզրակացութեան մը հասնիլ: “Կայաք մի չկրցանք աալ,”

ԿԵՐ ՏԱԼ = կերցնել. “Հանն ալ շաքար կեր կու տայ,”

ՃՈՒԿ ՏԱԼ = յանկարծ փախուստի գիծը փոխել:

ՉԱՐ ՏԱԼ = դեւերուն չար ազդեցութիւն ընելը մարդոյ, “չար են տուեր,”

ՎԵՐ ՏԱԼ = մորթին վրայ եռացումներ երեւիլ. “երեսը վեր է տուեր,”

ՉԱ(Յ)Ն ՏԱԼ = ձայն հանել, պատասխանել:

ՇԷՆ ՄՆԱԼ, ՇԷՆ ԿԵՆԱԼ = բարձրիկ եւ ունեւոր ըլլալ. “Շէն մաք,” “Շէն կենան,”

ՄՆԱԼ ԲԱՐՈՎ = հրաժեշտի ողջոյն. “մաք բարով,” Պատաս. = բարով եկաք, կամ երթաք բարով: (“Մաք բար,” “երթաք բար,” Ակնայ ոճ չէ:)

ԿԱՆ ՈՒ ԿԱՐԻՔ ՄՆԱԼ = կարօտին, փափաքին չկրնալ հասնիլ:

ՍԻՐՏ ԴՆԵԼ = քաջալերել, սրտապնդել. “մօրը սիրտ կու դնէ,”

ՈՏՔ ԴՆԵԼ = նեցուկ տալ. “Թփերուն ոտք դնել,”

ՓԱՆ ԴՆԵԼ = հալածել. “գողին ետեւէն փախ գրին,”

ՔՈՎԷ ՔՈՎ ԴՆԵԼ = երկու կամ աւելի բաներ իրարու բաղդատել:

ԿԵԻԼ ԴՆԵԼ = խոյս տալ. փախչիլ առաջ: Փաթթած կծկի մը արագ արագ քակելուն նմանութեամբ ըստած:

ՔՆԹԻՆ ԶԴՆԵԼ = արհամարհել, առ ոչինչ համարել, արուած ընծաներու կամ մատուցած պատիւի նկատմամբ կ'ըսուի, թէ “քնթին չըբաւ,” Այս ոճը կը թուի ծագումնաւոր ըլլալ վարդի, խնձորի եւ ուրիշ անուշաբոյր ընծաներու առթիւ:

ԴԻՒԿ ԴՆԵԼ = նեղութիւններ տալ, տագնապներ պատճարել. Ք.ին “գլխուն կ'նչ գիտիներ դրաւ,” Դիտիկ կը թուի նշանակել կոկանի կամ թոփիկի նման գործիք մը, բնածայնական ծագումով:

ՊԵՏԷ ԻՅՆԵԼ = անխնամ մնալ. հոգածութենէ, դարմանէ, նորագումէ զուրկ մնալ, կ'ըսուի թէ կենդանեաց եւ մարդոց եւ թէ պարտեղի կամ տան վերաբերութեամբ: Գրաբարին ծանօթ ոճն է — անկանել ի փառաց, յընչից, յարեան, եւ այլն:

ԽԱՂ ԻՅՆԵԼ = ակտի մը վերստին զարթնուլ, գաղուն (latent) վիճակէն ելլել:

ԿԵՐՔ ԻՅՆԵԼ = փախլ, փճանալ սկսիլ. մուշտակին մէջ “կերք է ինկեր,” Ուտիճներուն ազդեցութեամբ եղած մասնական խաթարովին համար կ'ըսուի: “Որդ ինչալ,” եւս նման բացատրութիւն մ'է:

ՎԵՐ ԻՅՆԵԼ = ընդոստնուլ, յանկարծական լուրէ մը ազդուիլ, թունդ ելլել, վարմանալ:

ԵՐԵՐՆ ԻՅՆԵԼ = զբաղիլ. “հացին երբն ին ինկեր,” այսինքն հաց եփելու գործով զբաղած կը գտնուին:

ԲԵՐԱՆ ԱՌՆԵԼ = յիշատակել: ԽՕՍԲ ԱՌՆԵԼ = խոստում առնել մէկէ մը: Նոյնպէս “խօք տալ” կը նշանակէ “խոստանալ,”

ԺՈ(Ի)Ռ ԳԱԼ = պտրտիլ. “գետեղերը ժող կու գան,” “Ժող գալ են գնացեր,” կը նշանակէ պտրտիլ են ելել:

ԵՏ ԳԱԼ = վերագառնալ. նաեւ կերպուրէն ստամոքսէն ետ գալը, փախիլ:

ԲԵՐԱՆ ԳԱԼ = 1. պատրաստ ըլլալ, հասուն ըլլալ, կ'ըսուի վերքի, մկնատամբի, իւրջ-

խայթի մասին, երբ ծակուելու եւ շարաւ պարպուելու կէտին հասած ըլլայ: 2. Խուռն բազմութեամբ լեցուած ըլլալ մինչեւ գուռը: «տունը բերան կու գար»:

ՎՐԱՅ ԳԱԼ = 1. յարձակիլ, մօտենալ, «թէ որ կրնաք վրայ եկէք», 2. պաշտպանել, թեր ելլել. «աջկանը վրայ կու գայ»:

ՄԱՏ ԱԾԵԼ = մատը որկորին տանիլ փխտում պատճառելու համար, «Գատ ածէ»:

ՔԱՇ 2ԳԵԼ ոտքը = Տեղէ մը մեկնելու պահուն տնտնալ, դիտմամբ դանդաղ շարժիլ:

ՎԱՍ ՏԱԼ = վարցնել, վտանգը հասկընալով կամ պատիժ սպառնալով վախ ազդել մէկուն:

31. Այս դաւառականին բժշկական բաները մասնաւոր ուշադրութեան արժանի են: Հոս կը դնեմ զանոնք ֆրանսերէն կամ անգլիերէն համապատասխաններով հանդերձ առ ի ճշգրտութիւն:

ՓՋԻԿ = ֆր. bouton, անգ. pimple.

ԲՇԳԻԿ = véicule, որ շիճուկով լիցուն է: Եթէ շարաւի փոխուի հեղուկը՝ բշտիկը «խաղաւարտ» կը կոչուի գրբար (pustule):

ՌՈՒԹ = մասնորոն կամ ուրիշ անդամոց վրայ յառաջ եկած պզտիկ ամուր կոշտ մը, ֆր. verrue.

ԽԼԴՊՈՒԿ = scrofula.

ՄԱՏՆՇՈՒՆԶ = panaris.

ՄԿՆԱՏԱՄ (մըյառամ կը հնչեն) = phlegmon.

ՊԱՏՈՏՈՒՔ = gerçures des mame-lons, crevasses des mains, թէ ձեւաց թէ պտուկի պատռուուք:

ԽՈՐՇՈՒՔ = eczéma.

ԽՌՔ = prurit, ասկի մասնաւոր մորթախտ մը է, այլ պէսպէս մորթալին ախտերու ընկերացող ախտանշ մըն է:

ԾԱՂԻԿ = varicelle; small pox.

ՀԱՐԱՆԻԹ = rougeole; measles.

ԱՊՊՈՏՀԱՋ = coqueluche; whooping-cough.

ԲԱՐԱՅԱՆԻ = consommation pulmonaire; tuberculosis.

ԴՈՂ = fièvre paludéenne; malarial. Ասոր անկանոն եւ ծպտեալ տեսակներն կը կուռն ԳԱԼՏՈՒԿ ԴՈՂ:

ԽԺՈՒԿ = bronchite.

ԴԵՂՆՈՒԹԻՒՆ = jaunisse.

ՀԱՐ = catarrhe (խի ֆՈՐՀԱՐ diarrhée).

ՀԽԻՔ = asthme.

ՔՐՏՆԻԱՇ = sudamina.

ՋՐԾԱՂԻԿ = varicelle; chicken pox.

ՏԱՆ = freckles, tâches de rousseur.

ՏԱՆՈՏ = ան որ դէմքին կամ ձեռքը վրայ ցան կամ դեղնափշոյր կետեր ունի:

2ԵԶ = ծաղիկ ախտէն մնացած սպիւնք:

2ԵԶՈՏ = ան որ դէմքին (կամ մարմինն ուրիշ տեղերը) շնչեր ունի:

ԳՐԵԿ = orgelet, փոքր գարիի մեծութեամբ ուռոյց մը աչքի կողմն եզրը:

ՄԱՍՀԱՏ = entorse, մարմնին կակուղ մասերուն խախտումը, առանց ոսկոր կոտրած ըլլալով:

ՄԱՍՀԱՏԻԼ = մասհատ ըլլալ արկածի մը հետեւանօք:

ՄՐՏԱԽԵՐՔ = յղի կնոջ մարսողական խանգարմունքը:

ԿԱՄԱԿ = հիւանդին ախորժակին ուղած բանը՝ ուտելիք կամ խմելիք: «Ի՞նչ է հիւանդին կամակը»:

ԿՋԵԿԻԿ = bossu; hunchback, սապատողն:

ՇԻԼ = strabique.

ԿՈՒԿԻԿ = կոնակը ծռած զառամեալ (կին կամ այր):

ՏԱՆ 1. douleur, անգ. pain. 2. ղ եւ է հիւանդութիւն = maladie, mal Այս առումով «ՏԱՆԾԱՐ», կը կոչուի ան որ հինգած ախտ մը ունի:

ԿԵՐԿՈՒ = athrepsie, փոքր մանուկներու այն շատ ցաւաբար վեճակը որ արդիւնք է կերած կերակուրէն անուշ չկրնալ առնելու, եւ որ արգելիք կ'ըլլայ ոտք ելլելու: «Կերիտ է եղեր» կ'ըսուի: ԿԵՐԿՈՒ ԼԻՆԻԼ է բաղադրեալ բայը:

ԴԱՐԶ ԱՆԵԼ = avoir une rechute, դեռ լաւ մը չապաքինած՝ նորէն ծանրապէս բռնուիլ նոյն ցաւէն:

ԿՐԱԿ = fièvre, high temperature.

ԿՐԱԿԻՈՐԻԼ = avoir de la fièvre, to develop fever.

ԿԻՐԱԿԹԱՓԵԼ = *défervescence*, ջերմը անցնելը: Կրակն «կրակ ունի», «կրակը շատ է», «կրակը որոնք է», «կրակը թափեր է»: «Թաց լաց մի գիր ձգեալն ուր կրակը առնէ»:

ՄՏԱՍՏԻ = հիւանդին այն վիճակն է ուր միտքը այլեւայլ կերակուրներու յիշատակին կ'երթայ եւ կը խնդրէ որ իրեն տան ուտել: «Հիւանդը մտացիկ է եղեր», կ'ըսեն:

ԵՐԵՍԵԼ = վէրքն բուժման այն աստիճանը ուր մորթը կը վերականգնուի:

ԶՔԵԼ = կու չբէ, չբէր է, դի չբէ կ'ըսեն վէրքի մը, պալարի մը վրայ խօսելով, երբ կը նշմարեն թէ կը պղտիկնայ, բորբոքումը կ'անցնի եւ առանց շարաւելու եւ Ծակելու աներեւոյթ կ'ըլլայ ծծուկով:

ՀԻՒԱՆԴԻԱԼ = ան որ հիւանդի մը հոգը վրան ունի: Քր. *garde-malade* բառին նմանութեամբ վերջերս շինուած կայ «հիւանդապահ» նոր բառ մը, որ հին ու աղուոր «հիւանդակալ» ինչ գոյութենէն անգիտութեամբ յերիւրուած է:

ԱՅՆԴԵՐ ԶԵՆ ԳԻՏԵՐ ԵՂԳՈՒԿԱՅԸՆԸ «ձմեռնակ ը (*chilblain*) եւ ՍԵՐԱՍՏԱՅԸՆԸ» «օձիկնը (*erysipèle*)»:

32. Նկարագիր կամ վարմունք պատկերացնող բառերը բազմաթիւ են Այնայ բարբառին մէջ, եւ արժանի հետաքրքրութեան:

ՏՆԿՈՋ = ինքնահաւան, խօսքի մօտիկ չընող, դիմախօսելու հակամէտ, խիստ, (տճ. թի): Այս աղուոր ու քնական բառը «տունկ» արմատէն է, եւ կը նշանակէ նկարագրօրէն «տնկուն», ուղղաբերձ, չխոնարհող եւ ականջ չդնող: Գոռու եւ կոկու բառերուն մէջ եւս նոյն ու վերջապէս մասնիկը կը տեսնուի: Այլ է «Գոռու», ուր ուրի տեղ ու գրուած է, եւ կ'ընշանակէ գլխու մազերուն դիզուած, խողանայած վիճակը: Իսկ «գոլնտուրկ», համանիշ է «վարդանալ», ի:

ՄԱՐՏԵՍԻ = մօրմէն զատուիլ չուզող շփացած մանուկ:

ԹԹԹԹԻ կամ **ԹԹԹԹԻ** = թեթեւաբարոյ, ԹԹԹԹԹ (ԹԹԹԹԹ) բայէն կ'առնէ իմաստը:

ՄԹԹԹԹԹ կամ **ՄԹԹԹԹԹ** = ախտաբարոյ ճիշտ գիշատած, յոգեբեր պոստած:

ԴԻԻԻ = թոյլ, մեղկ, կորուզուողի:

ՄՃԼԻԻԻ = արագաշարժ: ՄՃԻ (կայծ) արմատէն:

ՀՈՒՇՏԻԻ = ապուշ, տկարամիտ, միշտ շուարած: Հոս կը տեսնենք անշուշտ մակրային արմատը վերջապէս իւր մասնիկով:

ԼԱՓՍԻԻ = ան որուն վրայէն կարծես հանդերձնեիր կը թափին:

ԾԱՓԸԼԻԻ = այն որ տափակ տափակ, խեղացած մանուկի նման կը խօսի ու կը վարուի:

ԹՍՍՍՍՍԻԻ = երկչոտ եւ թոյլ, ծանր գործի, դժուար խաղի չդիմացող:

ԶԱՆԶԱՆ = երկարախօս ձանձրալի:

ՔԻՍ (քըս) = գծուծ, տալու բանը, ընելու գործը չընող, յետաձգող, անյօժարութեամբ եւ անազնուութեամբ — որ չի կտրի ձգեր, լմցներ, այլ կը քսէ:

ԽՏԱՄԱԼԻԻ = որ միշտ կը խնդայ, կը ծիծաղի ի ժամու եւ ի տարածամու:

ԲԱՆԳԱՄԱԼԻԻ = կատակարան, զուարճախօս:

ՆԵՐՔՆԳՈՐԾ = գաղտնի գործող, խորամանկ:

ՄԱՐԴԱՄՈՍ = դերահաղորդ, ընկերասէր:

ՄԱՐԴԱՇՈՐ = անոյշ վարուող, սիրտ գրաւող:

ՓՆՃԻՇԻ = դժուարահաճ, խստապահանջ, խիստ բարակ փնտռող (կեսուր, վարպետ եւ այլն):

ՄՁՄԸ (ՄՁՄՁ) = այն որ գանգալօրէն կը գործէ բայց լուս հոգ կը տանի կատարեալ եւ անբարոյ ընելու գործը:

ՄԱՆԲՄԹԻԻ = (կը հնչեն մայրմէրկ) Այն որ փափուկ եւ նուրբ կետերը կը հասնայ եւ ըստ այնմ կ'ընէ ձեռագործը: Նրբաճաշակ աշխատող:

ՁՈՁՈՓ = խօլ, չըջ հայեցութենէ բոլորովն զուրկ խօսող կամ գործող:

ԶԵԻԻ = հին լաթեր հագնող եւ արհամարհելի կին:

ԶԼԹԻԻ = ամենախեղճ կերպով հագուած, որուն «չուշն ու չուշիւր կը թափի վրայէն»:

ԱՍՍԱԲԻ = ապկկար եւ անճարակ:

ՀԼԵԽՏԻ = գուհիկ եւ թեթեւ (աղիկ եւ այլն):

ՈՒՋՈՒՋԻԿ == միշտ ուզող ուրիշէն:
 ՀԱՆԻՐԵՍ == պիտեանքս, չամշող, պիտող
 ուղեւոր մէջ:

ԱՆՊԱՐՏԱԿ == անհանգրաւ, չզսպուող
 մանուկ:

ՏՅԵՍ == վերջէն ունեւորութեան հասած
 մէկը որուն աչքին իր պզտիկ ծախքն ու շնչին
 բարկը չափազանց մեծ կ'երեւնան (տճ. Կեօ-
 Կէշ):

ՉՀԱՆՈՐ == բանի մը չհանող, խժժան,
 դժուարահաս:

ՅՅ. Շատ են գոյական, ածական, մակբայ
 բառեր որոնք կարեւոր երանգներ կը բացատրեն
 եւ ոմանք հանճարեղ ստեղծումներ են: Ահա ա-
 սիկ օրինակներ:

ԱՄՊԳՈՒ == օդին այն մասնաւոր խեղդիչ
 տաքութիւնը որ ամպամած երկինքի մը կ'ընկե-
 րանայ: «Ապգող է ք կ'ըսուի: Հայերէն լեզուին
 յատուկ եղող բառերէն մէկն է:

ՔԱՄԱԳՈՒ == կրակարանին կամ թոնի-
 լին կրակը անցած ըլլալէ վերջ՝ մնացորդ մեղմ
 տաքութիւնն է որ պահ մը կը տեսնուի դեռ: Տա-
 քութեան կամ «գոլին քամուրը»: Այս կազ-
 մութեան աւելի ակնեւոր մէկ օրինակ ունիք
 քամրախի (քամոլի) բառին մէջ, որ է զօրաւոր
 օղիին թորացումէն վերջը հանուած թոյլ, քա-
 մուր օղին: Ասոր կը համեմատի նաեւ «տաշտա-
 քեր» (տաշտըքեր) բառը, որ է տաշտին խմո-
 րին սպառելէն վերջ քերթելով ստացուած քիչ
 մը խմորը:

ՈՂՋՆՉԵՒ == քգեստ մը ձեւելու այն
 նախափորձը որով մերձաւորապէս ձեւը կը կար-
 գաղութի առանց կտրելու. դեռ (կերպասը) ողջ
 կամ ամբողջ կը մնայ:

ՄԱՏՆԻՆՆԱԿ == այն չափը որ մատին մէկ
 խաղէն մինչեւ միւսը եղած միջոցին կը համա-
 պատասխանէ:

ՈՏԹԱՂ == ոտքը մէջը թաղուելու չափ
 խոր, «Ոտնթաղ մը ձիւն էր եկեր»,

ՄԱՋԱԿԱՐՈՏ == Այն անհաւատ որուն
 զլխու մագերէ չափազանց քիչ կամ ցառ-
 ցառ են:

ՀԱՆԿՈՅԻ (հակոր կը հնչեն) == այն
 մարդը որ իրիկուած անարեւ եւ տկար լուսին
 մէջ չէ կարող տեսնել:

ԼԱՀ Հայերէն են կերպութիւն տեսակաց շատ
 մը անուններ, ինչպէս ՉՈՒՆՆԵՂ (ոչ թէ ձուա-

վեղ որպէս ոմանք յաւակնած են ուղղագրել),
 ԽԱՆԻՒՄ, ՄԱՆՆԱՊՈՒՐ, ԿԱԹՆԱՊՈՒՐ, ԵՂՈՒ-
 ՄԵՂԻ, եւ այլն:

Ընտիր են «ընկեր», բառով շինուած քանի
 մը բարդերը — ԽԱՂԸՆԿԵՐ, ԹԵԼԸՆԿԵՐ,
 ԴԱՍԸՆԿԵՐ, Նաեւ ՄԻՆ մասնկով կարգ
 բառեր — ԱՇՏԸՄԻՆ, ՆԵՂՄԻՆ, ԴԱՇՄԻՆ,
 ԱՀՈՄԻՆ: Ցեսած ենք նաեւ մասնաւոր
 կազմ ունեցող կրկնաւոր մակբայները —
 կաղն ի կաղն եւ այլն: Ընտիր է «ՄԵՌՆ
 Ի ՄԵՌՆ», ապրիլ, ծախսել եւ այլն, այսինքն
 կէս մը մեռած, հազիւհազ ապրիլ, քիչ
 ծախք ընել:

ՅԳ. Ահայ բարբառը կը ներկայացնէ նաեւ
 բառերու թիւ մը որք կրնան առ այժմ նկատուիլ
 իրեւ անտարբէր կամ մոռնալ թէ նշանակութեան
 եւ թէ ստուգաբանութեան կողմանէ: Ապաքէն
 ասոնց մէկ քանիներուն ստուգաբանութիւնը եւ
 այլոց նշանակութիւնը մերձաւոր կամ հա-
 լանական կերպով կրնան տրուիլ՝ առանց
 սակայն ստուգութեան մը հասնելու: Անգրա-
 գոյն քննութեան եւ ուրիշ գաւառաբար-
 բառներու հետ բաղդատութեան կարօտ են
 այս բառերը:

ԳՈՋՈՋ: Այս բառը կը գործածուի «գո-
 ղողին է մնացեր», կամ «գողողին չէ մնացեր»,
 բացատրութեան մէջ: Երբեք որոշ գաղափար
 մը չունին թէ ինչ է գողողը, միայն տարածու-
 րէն գիտեն թէ «գէշ մարդ», «չար է», եւ կը
 կարծեմ թէ ասիկա «գաղան», բառին հնագոյն
 ձեւն է, գող == գաղ, եւ վերջապէս ՈՋ մաս-
 նիկ, նման անկող, գող-ող, կող-ող բառերուն:
 Այս բարբառին մէջ առակ մը կայ որ կ'ըսէ
 «Առջուն խաղը գողողին մահ է», Ուրեմն «գո-
 ղող», պէտք է հոս նշանակէ առջէն տկար կամ
 պզտիկ կենդանի մը: Թերեւս նուազ ահաբեկ
 կամ հզօր գաղանաց առ հասարակ անունն է
 գողող:

ԴԻԽԻԿ: Մէկուն «գլխուն դիւկներ դնել»,
 «ինչ դիւկներ տի դնին գլխուն», իր կարծեմ
 թէ ասիկա գլխարկ կամ այլ հանդերձեղէն չէ
 այլ գործիք մը, կոկանի տեսակ մը, որով կոկն
 կամ ողորկեն ամուր իր մը: Հայերէն թոյլիկ եւ
 տճ. «թոխմախ», բառերուն պէս աս ալ կը
 թուի բնաձայնական ծագում ունենալ: Մէկուն
 «գլխուն դիւկներ դնել», պէտք է ծառայէ
 անոր կրթութեան, անոր խելքը հասունցը-
 նելու, զ. օ. համաբարանական բարձրագոյն
 կարգաց ուսանողները իրեն նորեկ ընկեր-

ներուն գլխին շատ «գիւկներ կը դնեն», պիտի ըսէինք:

ԳՄՇԽԻ: Հաստ եւ ամուր կազմ ունեցողին կ'ըսուի, կրնայ «դէմ», (յորմէ «գիմացկուն»,) արմատէն ըլլալ: Կը հնչուի գըմըշխի:

ԳՆԳԳՈՒԹԻ: «Չոր», բառին հետ կը գործածուի միայն, եւ շատ նիհար անձի մասին խօսելով կ'ըսեն «չոր դագգու», է: Երկու քիւն մէկը սաստկական է կարծեմ (ինչպէս կոչել փոխան կոչել-ի), եւ բուն բառը «դագու», ըլլալու է, ու «դագու», սկզբնապէս պէտք է նշանակէ փայտէ կամ քարէ գործի մը, շինուած մը, տախտակ մը:

ՏԱՓՈՒԹԻ: Այս բառը իբրեւ յատուկ անուն տեղոյ կը գործածուի Ախայ քաղաքին շատ մօտիկ սարահարթի վայր մը նշանակելու: Ինչ կը թուի թէ այս բառը բլուրի կամ քարձուրի տեսակ մը ցոյց կու տայ, այսինքն բարձուր մը կամ բլուր մը որուն գագաթը տափարակ է եւ ապառաժ:

ՃԱԹԱԿԻ: Մէկուն «ճաթակը ինչալ», կամ «ձգել», այսինքն ձեռքը կամ ձանքը: «Ահ», վերջագիր մասնիկով շինուած բառ մը ըլլալ կը թուի: Կրնայ *թաթ-ակ-ի լծորդ ձայն մը ըլլալ:

ՀԹԱՒԻ: «Կամաց երթա՛ս» կամար կ'ըսեն, թէք թէք երթա՛ս՝ շնորհ կ'ըսեն, խօսքին մէջ այդ բառին միտքը երեւան կու գայ իբր «չափազանց աճապարող», հետեւապէս աճապարանքին մէջ սխալող մէկը: Կրնայ 'չուս, ով եւ շտապ բառերուն հետ կապակցութիւն մը ունենալ:

ՋՈՒԽԻԹ: «Ջուրի՛ք տալ, բացատրութիւնը կայ, որ կը նշանակէ գրգել, գրգռել, բորբոքեցնել: Հաւանքէն հետքը կամ կրակարանը խառնելու գործիք մըն է եղած «ջուխիթ», ը: «Խման», ի տեսակ մը:

ՋՂԱՆՈՑ: Տան մը այն մասը ուր ոեւէ բան կը խոնեն իբրեւ ամբարի մը մէջ: Այն գաղափարը կու տայ թէ տեղը նեղ է եւ բռնի ներս կը կռնէ այն բաները որ օր մը կրնան բռնի մը գալ:

ԱՌԱԳՈՒՑ ԻՅՆԻԼ: Երբ հիւանդ մը շատ վատած ու փոխուած տեսնեն, «առապուց (կամ երբեմն յ կամ հ ձայնով՝ յառապուց) ինկեր է, կ'ըսեն:

(ՀԻՐԱՆԻԼԻ)

Մ. Մ. ԳԱՐՈՒԷԼԵԱՆ

Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ւ Թ Ի Խ Ն

Գեղյ. Հ. Թաղէոս Վ. Թոռնեան Թաղակիր Աքքայ եւ Ընդհ. Աթոռակալ Միաբանութեանս՝ Սեպտեմբեր 18ին 1908 հեռագրած էր Ի Հոռո՛ւ առ Ս. Բա՛նանյայապետն Պիոս Ժ. զնելով յոռո մեծապայծառ զանոյիցն՝ քովանդակ Միւթարեան Միաբանութեանս անկեղծ եւ խոնարհագոյն խնդակցութիւնն եւ ջերմութեամբ՝ քարեմաղթութիւններն՝ առթիւ իւր քարենշան ոսկեղէն Յոգելեանին: — Ամսոյս 21ին վերոյիշեալ Ընդհ. Աթոռակալն ընդունեցաւ Վսեմի. Կարդինալ Մերրի տէլ Վալէն յաջորդ մեծարեալ հեռագիրը.

*Santo Padre gradito vivamente
espressioni filiali auguri, benedice di
cuore lei intera comunità.*

Card. MERRY DEL VAL.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պիոս Ժ. Ս. Բանանյայապետն քանանայութեան 50ամեայ Յոգելեանը. 257:

ՄԱՏՆԵՆԱԳՐԱՆՆ — Տիմոթէոս կուգ հայ մատնագրութեան մէջ. 261: — Տուցակ ձեռագրաց Թաւրիզի. 266: — Միւթար Գօշի Դատաստանագիրը եւ Հայոց հին քաղաքացիական իրավունքը. 270:

ԼԵՋՈՒՆԱՐԱՆԱԿԱՆ — Ստուգաբանական հետազոտութիւնը. 274: — Ալմայ զաւատաքաղաքը. 279: Ժանթոթութիւն. 288:

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ ԵՒ ՊԱՏԱՄԱՆԱՑՈՒ ԽՄԱՎԻՐ

Հ. ԱՌՓԱՏԵԼ Վ. ՊԱՐՈՆԶ

Վ Ի Ե Ն Ն Ա, Մ Ի Ի Թ Ա Ր Ե Ն Ն Տ Պ Ա Ր Ա Ն